

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
on the theme "Architecture is the Abode of Time" which will be held at
Samarkand State Architecture and Construction University

SHER TASVIRI MUAMMOSI HAQIDA

Milliy dizayn va rassomlik instituti "Dizayn" kafedrası dotsenti
Razikberdiyev Murtazo Ismaildjanovich, Kamoliddin Behzod nomli

Annotatsiya: Bu maqolada soʻz asosan "Sherdor" madrasasidan tashqari yana qaysi shaharda va qaysi madrasaga "Sherdor" nomi qoʻyilganligi toʻgʻrisida boradi. Chunki oʻsha davrlarda va ayniqsa XIX-XX asrlarda shu haqida gap tarqalgan. Va bu toʻgʻrisida olimlarning oʻz ilmiy fikrlari yaʼni bunday Bino borligi toʻgʻrisida aniq fikrlar boʻlganligi soʻz boradi.

Kalit soʻzlar: Sherdor, meʼmor, Samariya, yodgorlik, ohu, tadqiqotchi, ijodkor, sanʼat, muxarrir.

Bundan bir necha yil muqaddam Samarqandda ikkita Sherdor madrasasi bor desa hech kim ishonmasligi tabiiy hol edi. Chunki bu nomdagi madrasa faqat bitta ekanligi maʼlum edi. Axir shahardagi meʼmoriy yodgorliklar dovrugʻi dunyoga ketgan va ular haqida koʻp kitoblar chop etilgan. Meʼmorlik va sanʼat tarixiga oid juda koʻp katta-kichik risolalarda ham mashhur yodgorliklar qatoriga albatta Sherdor madrasasi haqida ham maʼlumotlar topish mumkin. Lekin shaharda yana boshqa Sherdor madrasa boʻlganligi, hatto 90-yillarda ham mavjudligi xabari hayoliy uydirmadek tuyilar edi.

Samarqandlik olim Abu Tohirxoʻja XIX-asrning 30-yillarida yozgan "Samariya" kitobida Sherdor madrasa peshtogʻidagi tasvirlarni bir oz boshqacha talqin qiladi. U tasvir mazmunini musulmon astrologiyasida keng tarqalgan osmondagi yulduz burjlari bilan bogʻlab taʼriflaydi. Abu Tohirxoʻjaning aytishicha, xurshid-quyosh shakli sher burji (yulduzlar turkumi) bilan qoʻshilib ketgan: ohuni tutmoqchi boʻlgan sher hamlasini quyosh nurlarining tigʻi qaytarmoqda. Goʻyoki nur-ziyo ofatni daf etmoqda. [1]

Har holda ijodkorlar chuqur goyaviy fikirli ramziy taxlitda berishgani koʻrinib turibdi. lekin hozirda tasvirning talqini haqida boshqa biror aniq tarixiy maʼlumotga ega emasmiz. Xoʻsh Sherdor madrasadagi kabi ulkan tasvirlar boshqa imoratlarda ham boʻlganmi? Xa boʻlganligi extimoli boʻlgan.

Endi tadqiqotchilar eʼtiboridan chetda qolgan bir Sherdor madrasa borligi haqidagi tarixiy faktlarga eʼtiboringizni jalb etamiz.

"Samariya" kitobini rus tiliga tarjima qilgan V.L.Vyatkin, kitobning tojik tilidagi matnini chop ettirgan N.I.Veselovskiy va bu asar haqida tadqiqot olib borgan olimlar Abu Tohirxoʻjaning uch soʻzdan iborat kichik bir izohiga nimagadir eʼtibor berishmagan ekan. Muxarrir shahar tashqarisidagi Nodir Devonbegi madrasasi nomi bilan tanilgan imorat (1630-1635) haqida soʻz boshlar ekan, uni "Madrasai Sherdori berun", yaʼni "Tashqi Sherdor madrasa" nomi bilan mashhur deb taʼriflaydi. Demak, Samarqand tashqarisida joylashgan Nodir Devonbegi madrasaning ham ikkinchi nomi boʻlgan va bu "Sherdor madrasa" deb atalgan. Nima uchun madrasa bunday nom bilan mashhur boʻlgan va bu haqda ilmiy kitoblarda biror xabar yoʻq? Chamasi, bu savolga Abu Tohirxoʻjaning qisqa izohiga isbot topilmagani, bu haqdagi maʼlumotlar xalq orasida butunlay unit boʻlib ketgani uchun ham biror javob topilmagan.[2]

Abu Tohirxoʻja eʼtirof etishicha, u Samarqand yodgorliklari tarixini yozish davomida koʻp tarixiy manbaa va qoʻlyozmalarni oʻqib, har bir binoni sinchiklab koʻrib chiqqan. Demak u Nodir Devonbegi madrasasini ham

o`rgangan, undagi tarixiy yozuvlardan foydalangan. Lekin tarixni nima uchundir binoning tashqi Sherdor madrasa deb atalishi haqida biron-bir ma`lumot bermaydi. Abu Tohirxo`ja davrida bu masala ochiq-oydin bo`lganligiga shubxa yo`q deb o`ylaymiz.

Tashqi Sherdor jumbog`ining javobini faqat bir tarixiy hujjatdan topishga muvassar bo`lindi. U Mirzo Barot Mulla Qosim o`g`lining “Samariya” kitobi asosidagi o`zbekcha maqolasidir.

“Turkiston viloyatining gazet” ning 1884 yil 26 may sonida “Samarqand firdabmonandning bayoni” nomi bilan e`lon qilingan maqolada Nodir Devonbegi madrasasi ta`riflanar ekan, mazkur madrasaning binosi, imorati, peshtog`i misli madrasai Sherdori Yalangto`shdayin, den o`xshatiladi. “Mazkur madrasaning peshtog`ida ikki adad kiyikning suvrati va ikki adad sherning suvrati koshin bilan naqshinkor bezatilgan”, deb dalolat beradi. Demak, Mirza Barot Nodir Devonbegi madrasasi peshtog`idagi sher kiyik tasvirlarini ko`rgan, o`sha davrda koshinkor bezaklar ancha butun va shakli aniq koringan bo`lishi kerak.[3]

[1] [2] [3] P.SH.Zohidov “Me`mor olami” Qomuslar bosh tahririyati Toshkent

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. P.SH.Zohidov “Me`mor olami” Qomuslar bosh tahririyati Toshkent
2. МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ УЗБЕКСКОЙ ССР ОРДЕНА ДРУЖБЫ НАРОДОВ ИНСТИТУТ ИСКУССТВОВЗНАНИЯ им. ХАМЗЫ ХАКИМЗАДЕ НИЯЗИ., Л.Ю.Маньковская, ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЗОДЧЕСТВА СРЕДНЕЙ АЗИИ (IX-начало XX в.) Ташкент Издательство “Фан” Узбекской ССР 1980.
3. АКАДЕМИЯ НАУК СССР ОРДЕНА ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ ИНСТИТУТ АРХЕОЛОГИИ., А. М. Беленицкий, И. Б. Бентович, О. Г. Большаков., «СРЕДНЕВЕКОВЫЙ ГОРОД СРЕДНЕЙ АЗИИ»., издательство «НАУКА» ленинградское отделение ЛЕНИНГРАД-1973.
4. Ismaildjanovich, R. M. (2021). The place of landscape architecture, traditional landscape and horticulture in urban planning.
5. Razikberdiev, M. (2023). On the Use of Foreign Experiences in Preserving the Historical Parts of Cities. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN*, 4(9), 41-46. Retrieved from <https://cajad.centralasianstudies.org/index.php/CAJAD/article/view/412> More Citation Formats
6. Mukaddas, I., Nilufar, M., Abduvaris, T., Yashnar, M., & Murtaza, R. (2021). Creating an Architectural Environment for Unemployed People with Disabilities in Uzbekistan. *Design Engineering*, 12165-12172.